

Recensioner

Nordisk koralbok

Nordisk koralbok, utgiven av en kommitté bestående av Harald Andersén, Hans Buvarp, Henrik Glahn, Harald Göransson, Rolf Karlsen, Taneli Kuusisto, Jens Peter Larsen, Carl-Allan Moberg, Søren Sørensen, Mogens Wöldike. Nordiska Musikförlaget, Köpenhamn, 1960.

Vid det nordiska musikforskarmöte, som hölls i Stockholm-Uppsala juni 1954, beslöt de tillstädeskomna musikforskarna att skapa ett internordiskt utskott med uppgift att utarbeta en grundläggande koralnsamling omfattande den centrala lutherska melodirepertoaren, vilken kunde tjäna som utgångspunkt för framtida publikationer i de enskilda nordiska länderna.

Denna nämnd har nu slutfört sitt arbete och det har utgivits under namn av Nordisk koralbok. Den vill vara en nordisk "koralharmoni" och är avsedd som rättesnöre för framtida koralböcker i Norden.

Samlingen omfattar 98 melodier, av vilka flertalet härstamma från tyskt 15- och 1600-tal.

Som tydligt framgår av introduktionen utgör koralboken icke ett musikvetenskapsmännens och musikforskarnas inlägg i en rent vetenskaplig debatt om de reformationstida koralerna och deras nordiska öden, utan den utgör ett debattinlägg i en praktisk fråga, som ansetts vara mer eller mindre aktuell i Nordens kyrkor. Någon kontakt med de nordiska kyrkornas officiella organ har veterligen icke eftersträvat under arbetets gång eller vid dess igångsättande.

Vid arbetet med att framställa denna koralharmoni, som skall vara riktningsgivande för Nordens kyrkor i framtida koralboksrevisioner, har nämnden som princip fastslagit att hänsyn å ena sidan skulle tagas till melodiernas ursprungliga skick och å den andra sidan till den

existerande traditionen. Här kan man rimligtvis spörja vad som menas med den existerande traditionen. Varje kyrka i Norden har veterligen sin eller rent av sina traditioner, någon gemensam "existerande tradition" gives icke.

Nu har emellertid den här fastslagna principen präglad Den danske Koralbog ved Jens Peter Larsen og Mogens Wöldike, Köpenhamn, 1954. Den existerande traditionen, som där beaktas, är givetvis den danska, dokumenterad bl a. i Hans Thomissøns Psalmebog, 1569, vilken psalmbok ingående studerats av den nordiska koralnämndens sekreterare och redaktör, den lärde Doktor Henrik Glahn.

Med utgångspunkt i detta danska koralarbete har koralnämnden kunnat göra det lätt för sig, genom att i ett stort antal av koralerna skriva av denna danska koralbok såväl i fråga om melodi och rytm, som också orgelledsagningen. Understundom är beroendet fullständigt (Ex. nr 22 och 29 m. fl.), i andra fall har man verkställt smärre och någon gång väsentligare ändringar i förhållande till den danska förlagan.

Den koralbok, som presenterar sig som "nordisk" bör med hänsyn till de olika koralernas ursprungliga form och slutliga utgestaltning karaktäriseras som tysk-dansk. Någon hänsyn till annan nordisk tradition kan icke beläggas, om man icke dit vill räkna upptagande av några sena melodier, som hämtats ur Roslagskulla handskriften (Upp min tunga och Den blomstertid nu kommer). Denna handskrift är, enligt Ingeborg Lagercrantz, av finländskt ursprung.

Med hänsyn till att Nordisk koralbok gör anspråk på att tjäna som utgångspunkt för framtida publikationer i de enskilda nordiska länderna kan det i denna recension knappast vara anledning till en detaljgranskning av koralmelodierna, men att i stället upptaga några rent prin-

cipiella frågor rörande en revision av den svenska koralboken.

Med en koralbok menar jag då icke en samling melodier från olika epoker, som återges med vetenskapligt akribi, utan att den är en sångbok till en bestämd psalmbok, innefattande en samling melodier från olika perioder i kyrkans historia, men så avfattade att de lämpats för det nutida nationella språket, avspeglade dess nyanser, och rytmiskt så utformad att de skapa en korrekt, meningsfylld deklamation av texten. Först därmed skall den kunna bli bärare av den nu levande församlingens samfällda andäktiga bön och lovsång.

Accepteras den senare definitionen ställer man frågan: Är det sannolikt att 1500- och 1600-tals koralmelodier i mer eller mindre exakt originalform äro bäst lämpade att förverkliga en sådan koralbok för den nu levande svenska kyrkemenigheten?

Kan 1500-tals melodier utan vidare förenas med 1800 och 1900-talets poesi? En sådan uppfattning har man icke haft i Tyskland vid utformandet av Evangelisches Kirchengesangbuch (Kassel 1951). Denna sångbok har i hög grad varit förebild för den Nordiska koralboken. I Tyskland har man med undanskjutande av senare bearbetningar av Luthers psalmer återgått till hans originaltexter, utan varje omredigering också i de fall då tyska språket så förändrats att ord och uttryck icke längre förstås av nutiden, givas förklaringar under psalmerna. Detta är en mycket långt driven arkaisering, för vilken den Nordiska koralnämnden icke skall beskyllas. Men estetiskt sett har tyskarna vunnit en verklig inbördes samstämmighet mellan text och melodi. Vill man nödvändigtvis uppta 1500–1600-tals melodier i en mer eller korrekt "original" form i en svensk koralbok tarvar ej detta också en återgång till den mustiga, kantiga och svår-förståeliga 1500-tals svenskan? Att kläda 1800 och 1900-talens svenska psalmer i en melodisk och rytmisk dräkt från 1500 och 1600-talen är att skapa ett spänningsförhållande mellan text och melodi.

De ifrågavarande melodierna äro komponerade för det tyska språket med dess ordmelodi och aksentförhållanden. Dessa äro helt annorlunda i det svenska språket. Vårt språk har helt

unika aksentförhållanden och i vårt land har vi rätt att begära att detta skall beaktas vid utformandet av en svensk koralbok, som bl. a. skall brukas bland barnen i våra skolor. De svenska aksenterna måste få vara avgörande vid den rytmiska utformningen av en koralbok för en svensktalande menighet.

Om detta icke beaktas inträder i sången en deklamation av texten, som är osvensk och som för en litterärt någorlunda bildad sångare ter sig som bevis på bristande intelligens. Det är också uppenbart att en sådan deklamation försvårar tilläggnandet av texten, synnerligast när det gäller barn, och distraherar den andäktiga bönen. Ett svårartat exempel på en nästan grotesk deklamation finnes i Nordisk koralbok nr 96 (Sv. psb. 345, Vaka själ och bed), där den strama Wallinska texten verkligen icke tillåter en deklamation enligt rytmen i Dreses melodi till Seelenbräutigam, Jesu Gottes Lamm. Ännu märkligare ter sig deklamationen om melodien brukas vid Liedgrens psalm (Sv. psb. nr 414) Ord av evighet, Mästare, som vet. Att nämndens svenska ledamöter icke varit helt blinda för dessa vanskligheter förstår man när det under nr 78 även upptagits ett svenskt alternativ till Werde munter, mein Gemüte. Här är rytmen helt haeffnersk, fullständigt utjämnad. Förmodligen är det väl risken för ett något väl muntert utförande av skolavslutningspsalmen Herre signe du och råde, som föranlett detta avsteg från rytmiseringen.

Det är inte bara aksentförhållanden, som kunnat vålla besvär. Olika metrisk uppbyggnad av psalmerna i de nordiska psalmböckerna ha berett svårigheter. I vissa fall har man då åstadkommit ej blott koralharmoni, utan också psalmharmoni, genom att ändra de svenska officiella böckernas texter. Något häpen blir man, när slutraden i en så mycket brukad psalm som Guds rena Lamm, oskyldig "Giv oss din frid, o Jesu" utbytts mot "Förbarma dig över oss, o Jesu". (Nordisk koralbok nr 49). Och i den svenska psalmen nr 438 har det Wallinska omkvädet, som är så starkt bibelmättat: "Bliv oss när, o Herre Jesu", utbytts mot det danska "Glädje oss Gud i himmelrik" (Nordisk koralbok nr 93). Oavsett den teologiska försvagningen av psalmen, som skett i båda dessa fall, är

den senare ändringen fullständigt främmande för den Wallinska poesi, som präglar psalmen.

Inför Vår Gud är oss en väldig borg har man givit upp försöken att skapa en nordisk koralharmoni, och presenterar två alternativ, båda i helt utjämnad form och rytmiskt oberoende av "original"gestalten samt med metriskt olika uppbyggnad. Båda varianterna lärer inte med fördel kunna sjungas på en gång, utan den svenska varianten får väl sjungas vid nordiska möten i Sverige och den andra i de övriga länderna. Men om detta är avsikten borde ju samma princip ha följts vid de båda ovan omtalade fall, då den svenska texten i den officiella psalmboken har ändrats.

Ett annat exempel på svårigheten att skapa koralharmoni då de olika kyrkornas texter äro byggda på olika metriska schema finnes under nr 15 i Nordisk koralbok (Sv. psb. nr 68).

Det svenska beståndet av handskrivna koralböcker allt ifrån 1600-talets början, som tyvärr är alltför litet genomarbetat, visar att man här i landet tidigt nog omformat de tyska melodierna på olika sätt inom olika delar av landet och vid olika tidpunkter. Det vill synas som om man redan tidigt företagit en utjämning av rytmen (se t. ex. P. J. Grevillius koralbok, daterad 1676, i KB). Det vore förvisso värt en undersökning om sådana tendenser till utjämning kan ha haft sin orsak ej blott i influenser från musikaliska smakriktningar, utan i strävan att anpassa melodierna till det svenska språket.

I varje fall föreligga här 300 år gamla svenska traditioner, som Sveriges kyrka av i dag icke obekymrat kan underlåta att beakta i arbetena på en svensk koralbok för 1960-talet.

Melodier, som bevisligen äro äldre än 1500-talet, böra under inga omständigheter rytmiskt och melodiskt hämtas ur reformationsårhundradets tyska källor. I fråga om det gregorianska materialet har forskningen tydligt visat att 1500-talet hade ett klent förstånd på denna äldre musik. De *kontinentala* källorna från denna tid visar en tydlig dekadens. De svenska källorna från denna tid äro synbarligen vida bättre konserverade och för den svenska koralboken finnes all anledning att hämta de gregorianska koralerna därifrån, givetvis efter kollationering med äldre kontinentala källor.

De framdragna 1500-talsmelodierna utgöra icke sällan stämmor hämtade ur körkompositioner (Se nr 2, 5 m. fl.). Deras rytmiska och dynamiska utformning beror självfallet av detta förhållande. En körstämma är icke självklart tjänlig som församlingskoral, utan rytmisk utformning. Vad som kan tolereras i detta hänseende måste prövas från fall till fall.

Om harmoniseringen meddelas att den håller sig "inden for traditionelle rammer i enkel firstemmig sats, helt overvejende på klassisk grundlag med 'kantionalstilen' o. 1600 (Hassler, Praetorius, Vulpius o. a.) som forbillede".

Denna fyrstämmiga sats, ursprungligen avsedd icke för orgelledsagning, utan för körsång, har förblivit standardtypen. Också Haeffner brukar den med klart uttalad motivering att han tänker sig koralen utförd av fyrstämmig kör (se företalet till 1821 års del av koralboken).

Den tiden borde väl dock nu vara inne då detta problem lidelsefritt må få kunna upptagas till debatt. Borde inte organisten nu kunna frigöras från körtänkandet och i stället få skapa en helt *orgelmässig* ledsagning av församlings-sången. I detta avseende bör i varje fall den nuvarande svenska organistgenerationen var fullt kompetent att uppta ett nydaningsarbete, organisten, koralen för församlingen till fromma.

En motivering till den Nordiska koralboken har varit den ekumeniska aspekten. Man har velat skapa en för Nordens kyrkor gemensam sång, avsedd för gemensamma internordiska sammankomster.

För Sveriges vidkommande inställer sig här ett hemmaekumeniskt problem. Det är bekant att de svenska frikyrkosamfundet, icke utan stora uppoffringar, under de senare årtiondena reviderat sina psalm- och koralböcker och därvid i tillämpliga delar anknutit till de nuvarande officiella kyrkoböckerna. En ändring i dessa innebär rimligtvis att ett spänningsförhållande inträder gent emot de frikyrkliga samfundet. Man frågar sig därför om de föreslagna ändringarna i dessa koraler äro av sådan vikt och sådant värde, teologiskt och estetiskt, att de uppväger olägenheterna av hemmaekumenisk art.

Innan frågan om koralbokens revidering, helt eller delvis, upptages till behandling i Sverige,

synes det mig inte minst ur kyrkomenighetens synpunkt nödvändigt, att de här påpekade och andra spörsmål genomtänkas och grundligt genomarbetas. Den nuvarande svenska koralboken befinner sig icke i sådant skick att förändringar omedelbart måste vidtagas.

Arthur Adell

Högmässans förnyelse

Gustaf Aulén: Högmässans förnyelse liturgiskt och kyrkomusikaliskt. Diakonistyrelsens bokförlag, Stockholm, 1961, 280 s. 20:—.

”Man kan undra om det över huvud finns något område, där så mycket trams och lösligt prat serveras som här.”

Detta spontana utrop, för att inte säga utbrott, ur den biskoplige författarens hjärta, läser man i Gustaf Auléns nyss utgivna bok om Högmässans förnyelse (s. 98). Det är ganska uppfriskande att i en så högst allvarlig bok läsa något sådant. Det förekommer i ett referat av debatt om ceremoniella frågor, korstecken o. s. v.

Men man kan kanske ifrågasätta om icke detta utrop kan vara motiverat inte bara inför diskussionen om sådana relativt likgiltiga ting, utan också inför bra mycket i den liturgiska och kyrkomusikaliska debatten över huvud taget. Den har inte sällan frigjort sig från kravet på saklighet och på grundligt underbyggda påståenden.

Om diskussionen nu skall kunna komma loss från trams och lösligt prat på dess områden, så torde ingen vara mera skickad att göra upp-
röjningen och inleda den vetenskapliga diskussionen än biskop Gustaf Aulén. Han har personlig erfarenhet av svensk gudstjänst sedan 70 år tillbaka. Han har varit en uppmärksam gudstjänstdeltagare sedan pojkkåren och in i emeritiåldern. Men han har inte suttit som skäligen passiv åskådare under decennier, utan med liv och själ gått in bland dem som velat högmässans förnyelse, och han har med betydlig glädje sett resultatet. Till detta kommer att han kan se på gudstjänsten med en teologiskt högt bildad lärares öga. Han kopplar icke av sitt teologiska vetande när han står inför praktiska

spörsmål. Han är häpnadsväckande väl bevandrad i vad som rör sig i det just nu aktuella reformarbetet i Tyskland, i Amerika och annorstädes. Han har gjort sig förtrogen med den yngsta forskningen i den tyska reformations-tidens liturgiska och kyrkomusikaliska historia. Allt detta ger läsaren en trygghetskänsla av att här vara befriad från trams och lösligt prat, en trygghetskänsla, som icke svikes, även där man har god lust att diskutera ett och annat med författaren.

Om han icke har kunnat undgå diskutabla uttalanden, så beror detta i regel av att den svenska historien på detta fält ännu icke är i detalj grundligt genomforskad. Här föreligger då en stor frestelse att man lägger exempelvis den tyska reformationstidens väl utforskade historia som mall för den samtida svenska kyrkans liturgiska och kyrkomusikaliska historia. Detta är uppenbarligen icke riktigt, och författaren är också på det klara med den lurande faran. Men kanske hans läsare icke alltid är det.

Naturligtvis föreligger här som alltid den risken att en författare okritiskt övertar gängse uppfattningar. En enfaldig yngling ställer frågan: vem har skapat den Stockholmsmässa på svenska som trycktes 1531? Någon tvekan tyckes ej råda om svaret. Författaren ger det ”rätta” beskedet: Olaus Petri, den självskrivne förgrundsgestalten i reformationens grundläggande skede. Men hur vet man detta? På titelbladet finnes ingen anvisning härom. Ej heller antyder han detta i det förord till mässan som han introducerar den med och där han ivrigt för-svarar mässa på svenska och vissa ändringar, som gjorts. Jämför man nu detta förord med det han skrivit till handboken på svenska två år tidigare, kan man inte undgå att aktge på skillnaden. I handbokens förord anger han mycket tydligt att det är han som har ”utsatt” de olika delarna — men något sådant säges icke år 1531. I handboken 1529 intar Olaus Petri en ganska konservativ hållning emot de medeltida förebilderna, men i mässan göras radikala ändringar: den gamla introitusserien strykes, i Laudamus uteslutas två led av Agnus Dei, perikopläsningen i epistel och evangelium ersättes med fortlöpande läsning, en helt ny prefation skapas, Sanctus skiljes från prefationen. Man kan jäm-

föra brudmässans prefation i handboken — en översättning från medeltida förlaga — med den nya i mässan och deras inledande dialoger och fråga sig: har verkligen samme författare skrivit båda dessa prefationer, som därtill skulle förekomma jämsides med varandra i vigselmässan? De skulle ju ha tillkommit vid samma tidpunkt, eftersom mässan vid tiden för tryckningen varit i bruk i Stockholm och flerstädes i riket (enligt Orsak varför mässan bör vara på det tungomål, som den menige man förståndeligt är). Är detta samme författare? Det bör kunna vara helt tillåtligt att spörja här, som på varje annan punkt inför påståenden i reformationstidens svenska historia: Hur vet man detta? Varpå stöder sig detta påstående, eller på vilka sannolikhetskäl grundas detta påstående?

Ett annat påpekande av historisk art. S. 162 säger förf. på tal om handboken av år 1614 "Det latinska språket, som i viss utsträckning kunnat förekomma under hela reformationstiden, blev nu bortlagt." I sammanhanget insatt låter yttrandet påskina att detta skett genom handboken. Så är emellertid icke fallet. På en punkt anvisar handboken direkt bruk av latinsk sång, nämligen vid distributionen, där bl. a. också responsoriet *Discubuit Jesus* upptas, liksom skett tidigare fr. o. m. mässan år 1548. Nu kunde någon mena att anvisningen bara råkat följa med av farten vid en avskrift av någon tidigare förlaga. Detta stämmer emellertid icke. I *Liber cantus*, tryckt i Uppsala 1620 *Cum Gratia & Privilegio Regiae Majestatis*, återfinnes nämligen responsoriet fortfarande på latin och för första gången i Sverige med tryckta noter. Detta måste ju bevisa omsorg om att responsoriet alltfört skulle brukas.

I samma *Liber cantus* finnes f. ö. en myckenhet latinsk sång: *Te Deum*, sju *Venitemodier*, fullständig tidebönsång för jul, påsk, pingst, Mikaelidag och fem stycken begravningsresponsorier. När blev egentligen latinet bortlagt i svensk gudstjänst? Frågan är nog ännu icke besvarad.

Ett mycket inriktat spörsmål rör körsången och församlingssången. Förf. säger s. 56 "I den medeltida kyrkan hade församlingssången blivit starkt tillbakaträngd av körsången". Detta kan ju möjligen i vårt land gälla skolstäderna, liksom

också klostren, där körsång verkligen kunnat förekomma. Men huru reagerades gudstjänsten i det stora flertalet kyrkor, på landsbygden t. ex. där knappast någon mer än prästen och hans medhjälpare svarade för det hela? Vilken roll har församlingen kunnat spela där? Det är utomordentligt vanskligt att bilda sig någon föreställning därom.

När blev församlingssång en verklighet i den svenska mässan? Också här måste man förvisso skilja mellan skolstäder och landsbygd. Och sannolikt också mellan skilda stift och landsdelar. Ett vederhäftigt svar på frågan lär knappast kunna ges utan en inventering av de bevarade musikhandskrifterna från tiden före de tryckta koralböckerna. Ty förrän klockarna hade tillgång till tryckta eller skrivna noter lär man ej kunna räkna med någon annan sång än den gamla medeltida. Intill dess, och kanske också för alltid gäller författarens ord (s. 206): "En framställning om dessa ting måste alltså i mångt och mycket röra sig på sannolikhetens och gissningarnas plan." Och det är inte mycket att bjuda.

Förf. har stränga ord att säga om Haeffner. Detta är just nu dagens lösen. S. 77 heter det "Ingen lärar emellertid vilja påstå att Haeffners koralbok av 1820 — vilka förtjänster den än kunde ha — nådde upp till psalmbokens höga standard." Detta är nog något av de mildare omdömena. Men är det rättvist? Till den Wallinska psalmbokens höga standard hör otvivelaktigt sådana psalmer som nr 3 (i nuvarande psalmboken Höga majestät) nr 15 (Dig skall min själ sitt offer bära), nr 45 (Huru länge skall mitt hjärta), nr 57 (Lovsjungen Herrens nåd och makt), nr 89 (Du bar ditt kors), nr 293 (Tvivlan ur min själ försvinne), nr 345 (Vaka själ och bed.) m. fl. Alla dessa psalmers melodier föreligger i Sverige för första gången i Haeffners koralbok, somliga redan i 1808 års koralbok, och somliga bevisligen förelagda för psalmdiktarna av Haeffner. Utan dessa psalmer och koraler hade vår psalmskatt och koralskatt varit betydligt fattigare och standarden i 1819 års psalmbok icke varit så hög som den blev. Veterligen har ännu ingen vågat påstå att någon av Haeffners samtida haft en så omfattande kunskap om det tyska koralbeståndet som han.

När det gäller Haeffner vore det i hög grad på tiden att vi finge en vederhäftig och grundlig undersökning av hans verk. vad han själv gjort och i vilka stycken han beror av sin samtid och sina föregångare. Intill dess torde det vara utskitslöst att få en saklig diskussion utan trams och löst prat.

I sin avslutande genomgång av högmässan försvarar förf. det redan återupptagna bruket att sjunga Kyrie niofaldigt. S. 244 "Något hinder häremot synes icke föreligga, om man utgår från de värdefulla sättningar, som givits i Koralmusik II". Han försvarar detta dels med att Laurentius Petri ansåg det önskvärt, dels "att mässboken av år 1897 bjöd på flera körsättningar till niofaldigt Kyrie och detta t. o. m. utan medverkan av församlingen. Då detta offnågon invändning kunna riktas mot bruket av den i Koralmusik II föreslagna ordningen, där församlingssången icke lidit något intrång." Här till måste först sägas att Laurentius Petri förutsätter ett rent gregorianskt niofaldigt kyrie, icke en sång där den gamla sången uppblandades med annan sångart. Vidare: I den Kgl. Kung. av 16 okt. 1942 då gällande Mässbok I stadfästes föreskrevs uttryckligen att "genom denna kungörelse upphäves hittills gällande häremot stridande föreskrifter." 1897 års ordningar kunna sålunda icke åberopas. Det är visserligen riktigt att Musiken till svenska mässan 1897 innehåller flerstämmiga körsånger till Kyrie, liksom till Laudamus, Sanctus och Agnus Dei och dessa körsånger förutsätter att kören ensam svarar för dessa delar, men dessa körsånger äro av helt annan beskaffenhet än de i Koralmusik II. De äro musikaliskt enhetliga skapelser, medan Koralmusik II blandar samman, såsom i Nr 103, gregorianskt utan orgel — med en bit ur en körsats av T L de Victoria — för att slutligen ge församlingen en möjlighet att sjunga med modernt orgelackompanjemang. En sådan blandning av stilarter kan icke betraktas som förebildlig eller ens acceptabel med hänsyn till en kyrkas musikaliska renommé. I varje fall kan detta icke motiveras vare sig med Laurentius Petri eller 1897 års Musik till svenska mässan.

Högmässans förnyelse är en mycket uppfriskande bok. Den ger goda sammanfattningar och synpunkter. Att den tillika ger anledning till

diskussion på en del punkter ger författaren förvisso enbart anledning till tillfredsställelse. Han är en vetenskapligt skolad man som vet att det är genom en sådan debatt, som all forskning vinner sina resultat.

Arthur Adell

Med skilda tungors ljud . . .

Framför mig har jag en trave böcker, vilkas titlar utgör ett vältaligt vittnesbörd om tidegårdens ständigt ökade spridning över territoriella och konfessionella gränser. (Se förteckningen i slutet av artikeln).

Först bör vi lyckönska våra danska trosfränder till deras förnämliga nya "tidebog". Inspirationen från den svenska tidegården, redigerad av Adell och Peters, erkännes tacksamt i en avslutande efterskrift och är också mycket påtaglig. Särskilt kyrkoårsmaterialet ansluter sig såväl i omfattning som i textmaterial mycket nära till Den svenska tidegården. Liksom denna uppstår vidare "Dansk tidebog" i sitt veckoofficium åtta tideböner för söndagen och fyra för övriga dagar. Två markanta olikheter finns dock. Den första gäller hymnerna. "Dansk tidebog" innehåller ett stort antal av de traditionella fornkyrkliga och medeltida tidegårdshymnerna i dansk översättning av Harald Vilstrup. Översättningarna tycks i allmänhet vara av mycket god kvalitet. Vågar man hoppas, att Vilstrups bragd skall kunna inspirera svenska diktare till liknande försök? Av de få översättningar vi f. n. har (huvudsakligen av J. A. Eklund) är en del rätt knaggliga och håller ej att slita på. Den andra olikheten gäller psalteriet. "Dansk tidebog" är sammanbunden med 3:e utgåvan av "Bibelske psalmer" (1948), d. v. s. en fullständig psaltarutgåva, som av Gunnar Pedersen redigerats med gregorianska antifoner och anvisningar för psalmodieringen; av särskilt värde är också Svend Aage Nielsens korta teologiska kommentarer till varje psalm. "Bibelske psalmer" fungerar nu som "tidebogens" psalterium, och flera olika förslag till fördelning av Psaltaren meddelas, med hänsyn tagen både till dem som önskar utnyttja hela psalmmaterialet och till dem som vill stanna vid ett urval av mera lättillgängliga psalmer. Detta synes mig i princip vara en föredömlig lösning.

Fullständig musik till ett mot "tidebogen" svarande danskt antifonale föreligger i manuskript, utarbetat av Finn Viderø. Man väntar med spänning på att få se antifonalet i tryck — de ekonomiska förutsättningarna saknas ännu. Viderø är erkänd expert på gregorianikens område, och det danska antifonalet kommer med säkerhet att bli av stor betydelse också för det fortsatta arbetet på svenskt håll. Viderøs antifonale stannar i likhet med vårt svenska Antifonale I vid ett urval av psalmer i veckoefficiet, och Pedersens psaltarutgåva, som är ett betydelsefullt pionjärarbete men knappast torde nå upp till the new standard set by Viderø, kommer enligt uppgift ej att omtryckas i följande upplagor av "tidebogen". Man torde dock kunna förutsätta, att denna även i fortsättningen skall innehålla en fullständig psaltare för bruk vid den lästa tidebönen.

Ett högkyrkligt brödraskap inom tysk lutherdom står bakom utgivningen av "Psalmegebete", vars stomme utgöres av en något beskuren Psaltare: alla 150 psalmnumren finns med, men somliga psalmer är starkt förkortade, synbarligen främst av teologiska skäl. Inga antifoner anföres vid psalmerna; men i slutet av boken, dit allt musikmaterial sammanförts, återfinnes 129 numerade antifoner, disponerade efter de olika psalmtoner. En särskild tabell ger förslag om hur psalmer och antifoner lämpligen kan kombineras, och på ett löst kort ges anvisningar för psalmodien. Måhända är det ekonomiska och typografiska skäl som motiverat att antifonerna med deras melodier trycks för sig; arrangemanget är emellertid så ytterligt opraktiskt, att man frågar sig hur det över huvud skall bli tekniskt möjligt att efter de givna anvisningarna utföra t. ex. en sjungen vesper med flera psalmer och dito antifoner. I psalmtexten finns heller inga accenter markerade. I dessa avseenden är t. ex. Pedersens "Bibelske psalmer" avsevärt bättre redigerad. Men som ett vittnesbörd om det vaknande intresset för tidebön också inom tysk lutherdom äger "Psalmegebete" helt visst sin stora betydelse.

Den franske jesuitatern Gelineau har redan väckt ganska stor uppmärksamhet genom sitt försök att skapa helt nya melodier för Psaltarens recitation på franska. På grund av sina accent-

förhållanden är franskan särdeles motspänstig mot de gregorianska melodierna, och nykomponerandet blir därför en tvingande nödvändighet, såframt man över huvud önskar få Psaltaren sjungen på folkspråket. Att ett sådant behov gör sig gällande på romersk-katolskt håll är ett märkligt tidens tecken. De evangeliska kyrkorna har gått före i kravet på folkspråkets användande både i mässa och tidegärd — den romerska kyrkan kommer så sakteliga efter. "Le Psautier" innehåller en fullständig fransk Psaltare, där varje psalm försetts med anvisningar för recitation enligt père Gelineaus nya psalmtoner, vilka ej räknar med bruk av antifoner. Jag har själv inte ännu varit i tillfälle att höra denna sång utföras; jag kan inte påstå att betraktandet av notbilden väckt någon större entusiasm till livs, men ett sådant studium är ju alldeles otillräckligt för ett rättvist omdöme. Vad som däremot uppväckt min stora entusiasm är de förnämliga inledande förklaringarna och avslutande bönerna till varje psalm. Här ges i koncentrerad, stilistiskt högstående form och framför allt med djup teologisk insikt den kristna tolkningen av psalmerna; till *detta* skulle vi ha en motsvarighet!

Till sist var det också tre nya svenska häften. Kyrkligt forums fullständiga psaltarutgåva är väl närmast tänkt som ett komplement till den svenska tidegården med dennas mera begränsade psalmurval. Säkerligen fyller utgåvan ett stort behov, främst för den privata andakten. Flera alternativa förslag till psalmernas fördelning meddelas. Skada är dock att användbarheten starkt reduceras genom de ofta illa valda antifonerna.

För den nya upplagan av Birgitta-officiet har jag själv svarat; den följer i stort sett den äldre, av Peters redigerade upplagan. En del antifoner och responsorier är dock nya; dessutom har tillkommit tidebön under dagen samt mässans texter.

"Tidebön under dagen", redigerad av A. Adell, är närmast avsedd för kyrkor där middagsbönen är enda förekommande tidebön eller i varje fall den enda utöver completoriet. Den lilla volymen innehåller 31 tideböner fördelade på månadens dagar jämte ytterligare 19 för olika kyrkoårstider. Den innehåller intet nytt textma-

terial i förhållande till Den svenska tidegården utan har endast lånat och omredigerat material som eljest anvisas för de större tidebönera matutin, laudes och vesper. För parallellt bruk tillsammans med t. ex. daglig laudes och vesper är den därför knappast lämplig — då blir dubbleringarna alltför många. Men för dem, vilkas kontakt med tidegården förmedlas huvudsakligen blott genom middagsbönen, kan den nya utgåvan säkert bli en hjälp till ökad inlevelse i denna så rika andaktsform.

Ragnar Holte

Dansk tidebog ("Den danske Tidegaerd"). Tilrettelagt af Dag Monrad Møller, Finn Viderø, Harald Vilstrup. Udgivet af Regin Prenter, Finn Viderø, Johs. Eilschou-Holm, Dag Monrad Møller, Ethan Rosenkilde Larsen, Per Aagard. Theologisk Oratoriums forlag, Bringstrup pr. Ringsted 1961.

Psalmgebete. Im Auftrag der Evangelischen Michaelsbruderschaft in Verbindung mit Herbert Goltzen und Horst Schumann herausgegeben von Wilhelm Stählin. Mit einem musikalischen Anhang bearbeitet von Harald Wolff. Zweite Auflage. Johannes Stauda-Verlag, Kassel 1961.

Le Psautier de la Bible de Jérusalem. Invitatoires et prières conclusives par J. Gelineau, S. J., D. Rimaud, S. J. Introduction, notes et psalmodie par Gelineau. Les Editions du Cerf, Paris 1961.

Psaltaren och andra bibliska sånger, ordnade för tidegårdsbruk med vardagsantifoner och några förslag till psalterier. Utgiven av Lars Lindhagen. Bokförlaget Kyrkligt Forum, Saltsjöbaden 1961.

Officium Sanctae Birgittae. Tidegård och mässa på den heliga Birgittas minnesdag. Andra, reviderade upplagan. Sammanställt av Knut Peters † och Ragnar Holte. Gleerups, Lund 1961.

Tidebön under dagen. Ur Den svenska tidegården, utgiven av Arthur Adell och Knut Peters †, sammanställd av Arthur Adell. Gleerups, Lund 1961.

Danskt förslag till högmässoliturgi

Bland Nordens lutherska kyrkor har den danska f. n. utan tvekan den torftigaste högmässoliturgien. Theologisk Oratorium, som står bakom utgivningen av "Dansk tidebog", har också mässans liturgiska restauration på sitt program. En av oratoriet tillsatt kommitté, bestående av Joh. Berthold Boysen, Carl Didier Gautier, Johannes Laerkes och Gunnar Ovesen, har särskilt arbetat med denna fråga och har nu framlagt ett konkret förslag till ny dansk högmässoliturgi. För den musikaliska utgestaltningen har Chr. Vestergaard-Pedersen svarat. Förslaget föregås av en kort historik över mässans liturgiska utgestaltning genom tiderna.

Förslaget förutsätter att skriftermålet hålles som en särskild akt före högmässan. Högmässaordningen saknar därför den vanliga allokutionen och syndabekännelsen. Efter den för Danmark originella ingångsbönen (som brukar läsas av en lekman) samt ingångspsalmen följer därför omedelbart Kyrie samt Gloria jämte fullständigt Laudamus. (Det traditionella introitusmomentet har man ej sökt restaurera). Där efter följer på vanligt sätt kollektbön och textläsningar. Mellan episteln och gradualpsalmen har inskjutits ett trefaldigt Halleluja (bortfaller under fastan). Som alternativ till den apostoliska trosbekännelsen anföres också den nicenska, som av kommittéerade särskilt förordas. Här följer predikan, omgiven av psalmsång och följd av allmän kyrkobön.

Störst intresse erbjuder onekligen försöket till mässkanons restauration. Problematiken kring denna fråga behandlas utförligt i inledningen och koncentrerar sig som väntat i det vanliga dilemmat, att den fornkyrkliga ordningen prefation-instiftelseord-anamnes-epikles, där själva konsekrationebönen kommer *efter* instiftelseorden, är svårförenlig med den senmedeltida och lutherska uppfattningen av instiftelseorden som konsekrationens ord. Det lösningsförsök som framlagts förtjänar i hög grad att uppmärksammas också i den svenska diskussionen. Det anknyter nämligen till bönen före instiftelseorden i HB 1942 men ger denna en klarare utformning som anamnes och epikles, varefter instiftelseorden följer. Den fornkyrkliga ordningsföljden blir således omkastad. Att epiklesen i varje fall

måste omplaceras, torde ha stått klart vid alla nyare försök på lutherskt håll till restaurering av detta moment. Omplaceringen av anamnesen är inte lika given, ty på detta sätt mister den sin naturliga anknytning till instiftelseordens slutord ("... till min åminnelse"). Beaktansvärt är försöket att genom bönen ingress klarare anknyta bakåt till prefation och Sanctus ("Ja, hellig er du, himlens og jordens Herre, hellig er også din enbårne Søn, Jesus Kristus...")

Gången i nattvardsmässan blir den, att prefationen (ett flertal alternativ), inledd av Pax (en omplacering som avgjort är mindre lycklig) och Sursum corda leder över i Sanctus med Benedictus och åtföljes av "fortsatte taksigelser, anamnese og epiklese" samt instiftelseorden. Här kommer, något abrupt, Agnus Dei, följt av kommunionbön, Fader vår och omedelbart därpå kommunionen. Avslutningen har endast tack-sägelsebön och den aronitiska välsignelsen (märkligt nog intet Benedicamus).

Mässmusiken kännetecknas av strävan till största möjliga enkelhet. Den bygger på gregorianskt material, men neumer och melismer har i stor utsträckning upplösts eller förkortats, så att melodierna får huvudsakligen syllabisk uppbyggnad. Emot en sådan bearbetning kan givetvis anföras skäl både för och emot. Musiken blir troligen lättare att utföra som församlingsång; samtidigt går dock något av själva grundkaraktären i den gregorianska musiken förlorad. Jag är själv rätt positiv till förenklingar i t. ex. Laudamus och Credo, såsom här föreslagits, men finner melodierna till Kyrie, Sanctus och Agnus Dei ytterst torftiga, ja tråkiga. Svensk erfarenhet torde visa att de vidtagna förenklingarna i prefationstenen knappast är nödvändiga. Hela kanon är tänkt sjungen; efter Sanctus återknytes till prefationstenen fram till epiklesen, där ett slags övergång sker till Thomas Laubs sättning av instiftelseorden; denna återkommer också i kommunionbön och Fader vår. Har Laub möjligen inspirerats av mozarabiska liturgien? I varje fall torde melodien till Fader vår vara hämtad därifrån — enligt min mening det musikaliskt bästa inslaget, medan instiftelseordens melodi med sin vacklan mellan olika tubor — den verkar närmast som en blandning

av prefations- och Pater noster-tonerna — icke verkar tillräckligt stramt hållen.

Ragnar Holte

Dansk Højmesseliturgi. Et forslag udarbejdet af et udvalg nedsat af Theologisk Oratorium. Theologisk Oratoriums Forlag, Bringstrup 1960.

Introitussång för Finlands kyrka

Vid den senaste revisionen av Finlands handbok, såväl den finsk- som den svensktalande församlingens, försågs samtliga sön- och helgdagar med nya introitustexter. I enlighet med sedvänjan i våra nordiska kyrkor fastställdes texterna utan nödig kontakt med kyrkomusikerna. När nu handbokskommitténs musikutskott, och närmast Taneli Kuusisto och Harald Andersén fått i uppdrag att förse texterna med musik, visade dessa sig alldeles för korta för att melodier till dem skulle kunna hämtas ur gradualenas klassiska introitusmelodier.

I denna belägenhet har musikutskottet, klokt nog, icke försökt någon motsvarighet till de svenska "koralintroitus", som lancerades i Mässbok I 1942. I stället valde man att gå till antifonale och att där ur det rika tidegårdsmaterialet hämta fram enkla, goda melodier, som kunde anpassas för de korta introitustexterna. Förvisso var detta en mycket klok åtgärd, som därtill kan förväntas göra introitussången spridd i kyrkor, också med måttliga musikaliska resurser. Därmed banas säkerligen väg för en mera krävande gregoriansk sång.

Den nu introducerade introitussången sjunges helt av kören och psalmen som i regel består av två, tre eller flera versar jämte Gloria Patri, utföres av tvenne grupper i kören, som utföra vardera helversar. Antifonen kan upprepas på olika sätt, bl. a. också efter varje psalmverspar. Därmed anknyter man till ursprungligare praxis. Allt detta är helt förebildligt.

Psalmen utföres givetvis med tidebönspsalmodi, varvid dock initium upprepas vid varje ny vers. Detta ger psalmodien en förhöjd pregnans och gör antifonens upprepning naturligare.

Melodierna ha valts ur nu gällande Antifonale romanum eller monasticum. Därmed har man givetvis känt sig på den säkra sidan ifråga

om vederhäftig förlaga. Detta är emellertid inte alldeles visst. Åtskilliga av de nuvarande antifonmelodierna i de nämnda förlagorna ha nämligen fått sin nuvarande gestalt vid omredigeringar av texten i breviarierna. Åtskilliga av dessa omredigerade melodier stå alls icke i nivå med beståndet i den klassiska gregorikanen. Många av de allra enklaste, bästa och äldsta antifonerna, t. ex. i veckoofficiet, äro helt försvunna ur de romerska antifonalerna. Vid urvalet är det därför uppenbarligen nödvändigt att jämföra den nuvarande romerska formen med de klassiska urkunderna. Eljest tvingas man vid adaptationen till nytt språk att bearbeta en redan gjord bearbetning.

Utan att ingå i detalj på huru man klarat dessa och liknande spörsmål, kan man konstatera att musikskottet lyckats finna vackra melodier, representerande samtliga tonarter. Inte sällan har man kunnat hämta antifoner för de olika kyrkoårstiderna ur motsvarande latinska de-temporesånger. Som helhet synes i varje fall den svenska adaptationen flyta vackert, den motsvarande finska kan jag ej bedöma. Textunderläggningen av psalmerna är förebildlig. Så långt möjligt har man valt att behålla tonarternas originallägen, understundom med recitation t. o. m. på c^1 , vilket för de flesta körer torde vara i högsta laget för en vacker, mjuk recitation.

A. Adell

Kyrkoårets introitussånger 1 – Utgivare: Finlands Svenska Kyrkosångsförbund Helsingfors. 1961.

Kirkko Vouden Introituslaulut 1–3. Julkaisija: Suomen Kanttoriurkurilitto, Helsinki. 1961.

Jeppesen: Italiens orgelmusik

Den danske forskaren, tonsättaren och pedagogen Knud Jeppesen (f. 1892) har gjort sig internationellt känd främst genom sin utomordentliga lärobok, föregången av en avhandling, i kontrapunkt. Jeppesen bygger detta sitt arbete på Palestrina-skolan. År 1943 utkom ett stort arbete av Jeppesen med titeln "Die italienische Orgelmusik am Anfang des Cinquecento" och det är detta arbete som nu utkommit i sin andra

omarbetade och utökade upplaga. Arbetet omfattar två delar, en textdel (I) och en musikdel (II). Ur första delen skall särskilt framhållas ett kapitel "Der klassische Orgelbau in Italien" som utförligt behandlar italienska orglar under 1400- och 1500-talen och där Jeppesen utförligt redovisar dispositioner och registreringar. Musikkdelen innehåller bl. a. en mycket intressant orgelmässa "Messa de la dominica" av Jaches Brummel. Denna mässa är en alternatimmässa komponerad över temata ur XI (Kyrie – Gloria) och XVII (Sanctus – Agnus Dei) mässorna ur nu gällande Graduale Romanum. Mässan är avsedd att utföras så, att vissa sångpartier utsluts och i stället spelas på orgeln motsvarande satser av Brummel.

Dessa båda böcker är av utomordentligt värde och rekommenderas på det allra bästa för såväl musikhistoriskt studium, studium i denna tids uppförandepaxis som studium av en för alltför många okänd men utsökt fin musik.

Albert Sjögren

Knud Jeppesen: "Die italienische Orgelmusik am Anfang des Cinquecento". Wilhelm Hansen Musikförlag, Köpenhamn, 1960. Del I 40: – kr. del II 30: – kr.

Ny körmusik

Få personer har betytt så mycket för den renässansens på körsångens område, som de sista decennierna fortgått och alltjämt fortgår i vårt land, som Gottfrid Berg. Vi behöver bara tänka på körsamlingarna "Läroverkskören", "Sacrae Cationes", "Madrigaler och körvisor" och "Körmusik" som han sammanställt och utgivit men också på den mängd, såväl sacrala som profana körkompositioner som han givit oss. Det med stor förväntan man tager del av Gottfrid Bergs nya körsamling "De tempore" (NMF, Stockholm, pris 8: –) som är en samling på 26 sånger för lika många sön- och helgdagar under kyrkoåret, alla skrivna för 4-st. bl. kör a cappella utom två för 3-st. bl. kör a cappella (SAB). Till skillnad från de ovan nämnda samlingarna härstammar alla kompositionerna i denna samling från Bergs egen penna. Av de 26 kompositionerna har Berg hämtat texter till åtta från psalmboken medan andra fått sina texter från t. ex. evangeliebokens

böner på resp. helgdagar eller från Psaltaren. Att så många tonsättare hämtar sina hymntexter från psalmboken är bara att beklaga, då man vid användandet av sådana hymner i gudstjänsten gör psalmvalet ännu mera begränsat. "De tempore" är en samling som varmt kan rekommenderas till alla körer ty Berg uppfyller även här de stora förväntningar man lärt sig sätta på hans kompositioner. För såväl den avancerade kören, som den med mindre resurser finns här lämplig repertoar. För den senare kategorien skall särskilt nämnas "Det brinner en stjärna klar" (Trettondedag jul), "Gud vare tack och ära" (Mikaelidagen) och den trestämmiga "Lov vare dig, o Jesu Krist" (Jungfru Marie Behådelsedag). I den sistnämnda har Berg lånat såväl text som melodi från svenska koralboken (Sv. ps. 62) vilket gör att denna sats med fördel kan användas även vid alternatimsång. Vågar vi hoppas att Nordiska Musikförlaget kommer att utge de i samlingen ingående kompositionerna även separat?

Valdemar Söderholm håller på att bli något av en ny Gottfrid Berg, ty han har givit oss vad vi länge har saknat för våra barnkörer. På SKDB finns en serie "Kyrkans barnkör" och av det tjugotal stycken som utkommit här, svarar Söderholm för alla utom ett. Detta är på intet sätt att beklaga, snarare tvärtom, ty Söderholm besitter en osedvanlig kunskap och kännedom om just denna sorts kör, vilket tillsammans med hans stora kompositionstekniska kunskande svarar för det strålande resultatet. Undertecknad har haft möjlighet att använda en hel del av dessa satser, såväl i barnkör som ungdomskör och har således även praktiskt kommit underfund med hur geniala de är. Drygt hälften av de Söderholmska alstren är sättningar på äldre melodier medan återstoden är egna nykompositioner. En uppräknning av hela serien skall här inte göras, utan endast nämnas några, som enligt anmeldaren är värda särskilt intresse. Först då "De händerna" (text: Hjalmar Gullberg) för enstämmig kör a cappella, "Kärlek av höjden" (Sv. ps. 238) för sopran och alt med c. f. i alten, "O Jesu Krist dig till oss vänd" (Sv. ps. 214) och "Jesus från Nasaret går här fram" (Sv. ps. 48) båda med två blockflöjter, den första för 3-st. kör den senare för 2-st. kör och slutligen

den kanske bästa "O Kriste, du som ljuset är" (Sv. ps. 445) för 3-st. kör a cappella (SSA). Fyra motetter av Söderholm ingår även i serien "Kyrkans barnkör" nämligen "Jag lyfter mina ögon upp till bergen" (Psalt. 121: 1, 2), "Vandren medan I haven ljuset" (Matt. 12: 35-36), "Herre, till vem skulle vi gå" (Joh. 6: 69) och "Kristus blev för vår skull lydig" (Fil. 2: 8-11) samtliga för 3-st. kör a cappella (SSA). Det är en skönhet och klarhet i dessa motetter som för tankarna till den store Hugo Distler. På samma förlag (SKDB) har även utkommit två kompositörer för bl. kör a cappella av samme tonsättare "Denne Jesus" (Apg. 1: 11) motett på Kristi Himmelfärdsdag samt "Hosianna Davids Son" (Psalt. 89: 1-5). Den sistnämnda är skriven för 3-st. barnkör och 4-st. bl. kör a cappella efter klassiskt mönster, psalmodien, så att körerna svarar varandra genom att sjunga varannan vers och slutligen förenas. Denna kompositionsform att tillsammans använda barnkör och blandad kör hälsas med glädje, då den säkerligen fyller ett behov. Låt oss få mera av detta slag.

Torsten Nilsson fortsätter sin utgivning av evangeliemotetter (NMF). Det är ofta stora krav tonsättaren ställer på körerna, många gånger större än Sven-Eric Bäck i sina omdiskuterade motetter, då Nilsson inte kännetecknas av samma väl avvägda stämföring. Dock är det något, som trots allt fascinerar, kanske är det det målande tonspråket och viljan att framhäva väsentligheter, t. ex. i motetten på Påskdagen. Motetten börjar lugnt och tillbakahållet för att sedan göra en väldig stegring fram till evangeliets höjdpunkt "Han är uppstånden". Ordet "uppstånden" sjunges i ett sextämmigt jubelackord varefter den följande frasen beskriver en fallande kurva till texten "Han är icke här". Mycket betänksam blir man dock inför Torsten Nilssons förfarande då man studerar de två evangeliemotetterna för Andra söndagen i Advent "Och då skall man få se" och "Detta släkte skall icke förgås", som är i det närmaste identiska vad notbilden beträffar medan texterna är helt olika. Många av Nilssons motetter går också att använda som hymner på andra helgdagar, vilket står angivet på körbladen men deras egentliga användning är dock som evangeliemotetter d. v. s. att den tonsatta texten sjunges

av kören i sitt sammanhang, alltså ersätter de lästa textorden.

Det är ingen avundsvärd ställning Torsten Nilsson står i att utgiva motetter samtidigt som SKDB fortsätter utgivningen av Sven-Erik Bäckes motetter. Ytterligare två av Bäckes motetter har utkommit nämligen "Natten är framskriden" (Första söndagen i Advent) och "Och ordet vart kött" (Juldagen) båda för 4-st. bl. kör a cappella. Stor musik av en stor tonsättare.

Det har under senare år blivit allt vanligare att vid nattvardsgång under distributionen kören sjunger en hymn. Förslag på sådana hymner finns i de båda delarna av Koralmusik, men vi behöver mera repertoar härför. Ett värdefullt tillskott är Lars Edlunds Communio, fyra nattvardsmotetter (SKDB). Texterna har Edlund hämtat ur Psaltaren och alla utom en, som är skriven för 3-st. bl. kör a cappella, är skrivna för 4-st. bl. kör a cappella. Edlund har tidigare visat prov på sitt stora kunnande i olika körsatser men detta är något nytt och något större.

Den sacrala manskörsrepertoaren är inte stor. Lennart Hedvall har bidragit med två sånger till texter av Anders Frostensson "Nu är din segertimma" och "Herre du har skapat allt" båda på Nmf. Den förstnämnda har tonsättaren även utgivit för 3-st. barn- eller damkör (Nmf) liksom ännu en Frostenssondikt "Du böjde dig ned över jorden". Den senare höjer sig avsevärt över de övriga.

Göteborgsorganisten och tonsättaren Sven-Eric Johansson har på Nmf utgivit två tonsättningar för 4-st. bl. kör a cappella av Bengt E. Nyström dikter "Som sådden förnimmer" (Sv. ps. 458) och "Mitt liv rinner bort", båda tidigare utgivna på utgivna på Svenska Missionsförbundets förlag. Styckena rekommenderas varmt. En fin inkörsport för alltför treklångsbundna körer mot nyare och större vidder.

Olle Nilssons "Bär Jesu minne i ditt bröst" (4-st. bl. kör a cappella, Nmf) till text av J. O. Wallin (Sv. ps. 183: 3-4) påminner inte bara i notbilden om Sven-Eric Johansson. Ett gott betyg. Även Gunnar Thyrestam har valt en Wallinpsalm "Lik Petrus jag på villans stig" (Sv. ps. 189: 4-5) till sitt bidrag för de fyrstämmiga körer. Ett fint stycke.

Två nya namn möter vi på nya körnoter

från Nmf. Olle Widestrand: "Jag ber Dig, tänd i mig ditt ljus" (4-st. bl. kör a cappella) och Sven Lindroos: "Vise män" (4-st. bl. kör, flöjt och orgel). Widestrands komposition är ojämn, vilket inte kan sägas om Lindroos'. Hur kan man offra papper och trycksvärta på sådant.

I serien "Unga sjunga" (Nmf) har utgivits fyra sånger av Gustaf Bjarnegård. Den i anmälares tycke bästa, är en 3-st. sats (SSA) på Sv. ps. 44 "Jerusalem häv upp din röst". En koralpartita över Sv. ps. 50 "Förlossningen är vunnit" (SSA, soli, blockflöjt och orgel) av samme tonsättare tillhör inte hans bättre alster, kanske snarare tvärtom.

Av icke svenska tonsättare skall här nämnas två verk, Knud Jeppesens kantat "Upp, I kristne rusten eder" (Nmf och Wilhelm Hansen, Köpenhamn) samt Hans Friedrich Micheelsen "Kommen till mig, I alle" den förra för 4-st. den senare för 3-st. bl. kör a cappella. Som alltid kännetecknas Jeppesen av en klarhet och klangskönhet och tekniskt är kantaten överkomlig även för icke avancerade körer. En del diviseringar bör inte avskräcka. Inte heller Micheelsens tonsättning av Matt. 11: 28 bör erbjuda några svårigheter utan rekommenderas varmt.

Jämsides med utgivandet av ny körmusik har på SKDB även utgivits ett antal körsatser av äldre mästare såsom Vulpius, Schütz och Gesius. Ett värdefullt tillskott till hymnrepertoaren. På dessa hymnblad finns även angivet när ifrågasvarande hymner kan användas, något som vi tackar för.

Albert Sjögren

Ny orgelmusik

"Måste kyrkomusik vara pastisch", frågade tonsättaren, prof. Karl-Birger Blomdahl vid en kontaktkonferens mellan tonsättare, präster och kyrkomusiker i Uppsala i höstas. Frågan kan anses berättigad, för om vi kyrkomusiker skall kritiskt granska oss själva och den musik vi framför, måste vi erkänna, att vi oftast är bundna av slentriantänkande. Vi är i allmänhet inte beredda att bereda den nya (läses: radikalare) musiken sin rättmätiga plats i kyrkan. En av anledningarna är säkert, att det ännu så länge

finns ganska lite sådan musik utgiven framförallt då för orgel, kören har av någon anledning blivit lyckligare lottad än orgeln. Det är därför med glädje man hälsar de orgelverk av Bengt Hambraeus (Liturgia pro organo), Lennart Hedvall (Svit för orgel) och Hilding Hallnäs (Pietà) som utkommit på svenska Kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag (SKDB). "Liturgia pro organo" är en svit av fem satser (Introitus, Litanía, Choral, Alleluia och Amen) vilka alla skall spelas attacca. Satserna står i god balans mot varandra. Rikligt med anvisningar för tempo, registreringar och dynamik finns. I första satsen har tillsammans med de två vanligaste klaverna även altklaven använts för att underlätta notering och notläsning. Detta Hambraeus verk är i anmeldarens tycke det bästa som under året utgivits av svensk orgelmusik.

Lennart Hedvall arbetar i sin orgelsvit med tolvtonsteknik. Passacagliatemat i första satsen är en tolvtonsserie som återkommer tolv gånger, men varje gång transponerad så att insatserna sker i tur och ordning på seriens alla toner. Denna tolvtonsserie är för övrigt det material på vilket svitens alla satser, förutom den inledande passacaglian, Capriccio, Arioso, Toccata och fuga, bygger. Utom den välbalanserade passacaglian skall även tredje satsen, det utsökt fina ariosot framhållas.

Vid den ovan nämnda kontaktkonferensen i Uppsala spelades de här upptagna verken av Hambraeus och Hedvall vid en orgelkonsert i domkyrkan. "Liturgia pro organo" spelades av Henrik Jansson, vilken för övrigt tillägnats verket, medan Hedvalls svit spelades av Sven-Eric Johansson. Denne spelade även ett eget Agnus Dei för orgel, som i undertecknads tycke var ett stycke fullt i klass med Hambraeus'. Kan vi hoppas att även detta kommer ut på SKDB? Med tolvtonsteknik arbetar även Hilding Hallnäs i sitt lilla orgelstycke Pietà. Stycket kännetecknas av en mycket fint avvägd stämföring och mildt dissonerande harmoniska element. På samma förlag (SKDB) har också utkommit "Två dalakoraler" bearb. för orgel av Gustaf Bjarnegård. De två koralerna är "Kom, Helge Ande, till mig in" (Sv. ps. 138) och "Så högt har Gud, oss till stor fröjd" (Sv. ps. 30) och melodierna är efter Pers Karin Andersdotter. De

båda bearbetningarna är enkla okomplicerade och användbara. Den första blir måhända något enahanda, genom att mellanspielen hela tiden anknyter till melodins första fras och överstämman här hela tiden kretsar kring tonen ciss. Trycket från SKDB är på samtliga här ovan nämnda orgelkompositioner klart och lättläst, med undantag för den sista dalakoralen, som borde fått taga två sidor i anspråk i stället för att som nu bli hopträngd på en sida. Till slut ännu en fråga SKDB. Måste priset på Hambraeus "Liturgia pro organo" och Hedvalls Svit för orgel vara så högt som 15:— kronor per styck? Det främjar inte spridningen av denna goda musik.

På Norsk Musikforlag, Oslo har av domorganisten Arild Sandvold utkommit variationer för orgel över "Eg veit i himmerik ei borg" och "Herre, jeg hjertelig ønsker å fremme din ære", två norska folksmelodier. Det är ingen tvekan om att Sandvold är en oerhört kunnig tonsättare, han utnyttjar bl. a. en mängd kontrapunktiska finesser, framförallt i variationerna över den sistnämnda melodien, men stundtals blir det trots allt väl torrt och nyktert.

Henry Lindroth har på Nordiska Musikförlaget utgivit en orgelkoral "Vid evighetens brunnar" (Sv. ps. 592). Tyvärr har ju denna psalm i vår koralbok fått samma melodi som "Den blomstertid nu kommer" (Sv. ps. 474) vilket ju djupt måste beklagas. Detta kan nu inte Lindroth lastas för. Hans orgelkoral är ett mycket bra stycke som verkligen kan rekommenderas. Måhända skulle man i stället för nyansbeteckningarna ha önskat registrerings- och manualanvisningar. Den som har små händer kan få svårigheter med legatospelet på grund av stora ackord (t. ex. takterna 5—6 och 8). På samma förlag har utkommit Adagio för orgel av Oskar Lindberg. Det är Henry Lindroth som har transkriberat det bekanta körstycket "Pingst" (av tonsättaren själv transkriberat för stråkorkester). Här är det alltså gjort för orgel. När är det tänkt att det skall användas. I gudstjänsten (Kyrkliga förrättningar är gudstjänster) hör det inte hemma. Vad skall sådant tjäna till?

Albert Sjögren

Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik herausgegeben von Friedrich Blume. Band 9: Del Mel — Onslow. Bärenreiter Verlag. Kassel — Basel — London — New York 1961.

Sedan 1961 föreligger nionde bandet av det kända tyska musikaliska uppslagsverket

MGG. Man har länge undrat över dess slutliga proportioner, och nu meddelas, att verket troligen kommer att omfatta 15 band, nära nog dubbelt så många som ursprungligen planerats. Orsaken uppges vara dels det starka inslaget av icke tysk musikforskning, dels de överraskande många nya forskningsresultaten på många områden.

G. Z.

Universitetsbiblioteket

14. NOV. 1962
LUND